

ВОЛКОВА НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИТЯГНЕННЯ БОРЖНИКІВ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ

Охорона інтересів сім'ї в Україні проголошена на конституційному рівні як одне з найважливіших прав людини і громадянина. Серед злочинів, вчинених у сфері сімейних відносин, особливе місце займає несплата аліментів на утримання дітей. Свідоме ухилення батьків від обов'язку по наданню матеріальної допомоги своїм дітям тягне істотне зниження їх рівня життя, призводить до неможливості задоволення природних соціальних потреб дитини, робить негативний вплив на стан його здоров'я, якість дозвілля і навчання.

Крайнім заходом впливу на боржника, який не виконує рішення щодо стягнення аліментів на утримання дитини є кримінальна відповідальність. Відповідно до ч. 11 ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження» за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за три місяці, виконавець роз'яснює стягувачу право на звернення до органів досудового розслідування із заявою (повідомленням) про вчинене кримінальне правопорушення боржником, що полягає в ухиленні від сплати аліментів.

Під ухиленням від сплати аліментів у юридичній науці розуміють як пряму відмову від надання утримання, так і різні дії (бездіяльність) зобов'язаної особи, спрямовані на повне чи часткове ухилення від сплати аліментів: приховання особою дійсного розміру свого заробітку (доходу), майна; зміну роботи чи місця проживання з метою запобігання сплаті аліментів; приховання свого місцеперебування; інші дії, що свідчать про намір особи ухилитися від виконання обов'язків щодо утримання. Ухилення від сплати аліментів завжди припускає винні навмисні дії (бездіяльність) [1, с. 185].

Кримінальне законодавство передбачає, що в випадках злісного ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні, – карається громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або арештом на строк до трьох місяців, або обмеженням волі на строк до двох років. Якщо таке саме діяння, вчинене особою, раніше судимою за злочин, передбачений ст. 164 КК України, – карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк від двох до трьох років (ст. 164 КК України).

Відповідно до Закону України № 2677-VI від 04.11.2010 р. були внесені зміни та доповнено ст. 164 КК України приміткою відповідно до якої під злісним ухиленням від сплати коштів на утримання дітей (аліментів) або на утримання непрацездатних батьків слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця, приватного виконавця тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за три місяці відповідних платежів.

Отже, відповідно до кримінального законодавства ухилення від сплати аліментів утворює склад злочину лише у випадку, коли воно є злісним.

Згідно з тлумачним словником «злісний» означає: сповнений зла, недоброзичливості, злий; який виражає злість; свідомо несумлінний, упертий; який завдає шкоди, шкідливий, небезпечний [2, с. 463].

В юридичній літературі, як зазначають науковці поняття «злісності» відносять до оціночних категорій. З цього приводу І.В. Семенов зазначає, що тривалий час у диспозиції ст. 164 КК України ознака «злісність» була оціночною (адже її зміст не встановлювався кримінальним законом, а зазначався у кожному конкретному випадку правосвідомістю особи, яка застосовує відповідну кримінально-правову норму). Далі автор посилається на висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України з приводу доповнення ст. 164 КК України (такі доповнення сприятимуть правильній кваліфікації даного злочину та здійсненню правосуддя. Адже... питання про визнання ухилення від сплати злісним має вирішуватись у кожному конкретному випадку окремо з урахуванням усіх обставин справи. При цьому повинні враховуватись, зокрема і тривалість, способи ухилення, вплив на матеріальний стан дитини, його мотиви, сімейний та матеріальний стан особи, яка ухиляється) та приходять до висновку, що введення примітки до ст. 164 КК України сприяло усуненню з опису підстави кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів оціночної ознаки «злісність» [3, с. 159].

З такою позицією автора не погоджуються Д. П. Євтеєва, та зазначає, що цією приміткою не до кінця були вирішені проблеми, пов'язані з тлумаченням оціночного поняття, адже в ній йдеться лише про ухилення від сплати аліментів. На сьогодні злісність як ознака ухилення батьків від утримання дітей так і залишилася оціночним поняттям [4].

А. В. Столітній зазначає, що визнання судом ухилення злісним повинно бути належним чином вмотивовано у вироку та, відповідно, доведено на досудовому слідстві. Про злісний характер ухилення можуть свідчити тривалість ухилення, продовження ухилення після попередження з боку судді чи державного виконавця про необхідність виконання свого обов'язку та можливість притягнення до кримінальної відповідальності, неодноразові звернення потерпілого чи інших осіб до винної особи із цього приводу, відмова від пошуку роботи (не реєстрація в центрі зайнятості) тощо [5, с. 176].

Щодо тривалості ухилення боржника від сплати аліментів, то дане питання регламентовано Законом України «Про виконавче провадження», а саме, якщо боржник має заборгованість зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за три місяці, то стягувач має право звернутися до органів досудового розслідування із відповідною заявою (ч.11 ст.71).

М. І. Мельник справедливо висловлює свою точку зору щодо неможливості визнання злісним ухилення від сплати аліментів чи злісним ухилення від утримання дітей, яке хоча й тривало значний проміжок часу чи мало систематичний характер, але було вимушеним із боку особи, на яку такий обов'язок покладено законом чи рішенням суду. До таких випадків слід відносити несплату аліментів особою через неможливість знайти роботу внаслідок хвороби тощо [6].

Порядок притягнення до кримінальної відповідальності боржників регламентується статтею 477 КПК України, згідно положень якої порушення кримінального провадження за злісне ухилення від сплати аліментів відповідно до ч. 1 ст. 164 КК України, відноситься до кримінального провадження приватного обвинувачення, яке в даному випадку може бути розпочате слідчим або прокурором лише на підставі заяви особи, яка виховує та утримує дитину.

Отже, необхідно зазначити, що основною проблемою врегулюванні аліментних зобов'язань є не виконання рішень про стягнення аліментів на утримання дитини, що в свою чергу потребує подальшого наукового осмислення та дослідження.

Список використаної літератури:

1. Сімейне право України : підручник. Л.М.Баранова, В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. 2-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2009.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 250 000. Автор проекту та голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : Перун, 2005.
3. Семенов І.В.Об'єктивна сторона ухилення від сплати аліментів на утримання дітей: деякі проблеми законодавчої регламентації та теоретичної інтерпретації. *Митна справа* №2 (92). Ч.2. Книга.2, 2014.
4. Євтеєва Д. П., Сташиса В. В. Про деякі питання застосування норми щодо ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст. 164 КК України). *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2017, № 1(8) URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/07/06_Evteeva.pdf
5. Столітній А. В. Особливості початку досудового розслідування за ухилення від сплати аліментів на підставі подань (повідомлень) державної виконавчої служби. *Актуальні проблеми держави і права*, 2015.
6. Мельник М.І. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей або від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків. URL: <http://www.zakony.com.ua/juridical.html?catid=45938>.

Ключові слова: стягнення аліментів, утримання дитини, боржник, кримінальна відповідальність, невиконання рішення суду.

Ключевые слова: взыскание алиментов, содержание ребенка, должник, уголовная ответственность, неисполнение решения суда.

Key words: recovery of alimony, child support, debtor, criminal liability, non-execution of a court decision.

ГОНГАЛО РЕГНА ФРАНЦІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Конституція є Основним Законом України. У ній відображаються законодавчо осмислені політичні та економічні процеси, що відбуваються в нашій країні, реалізуються засади розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову.

У сучасних умовах Конституція України, як справедливо зазначає В.Костицький, є своєрідною моделлю Української держави [1], основою розвитку національного права України. У юридичній літературі підкреслюється, що Конституція України є правовою основою розвитку усіх галузей права України [2], у тому числі – основою для розвитку національного законодавства України [3]. Повною мірою такі особливості стосуються цивільного законодавства. Отже, Конституція України займає центральне місце в системі джерел права і джерел цивільного процесуального права зокрема.

У юридичній літературі найвища юридична сила Конституції щодо всіх законів та інших нормативно-правових актів зумовлюється тим, що вона за своєю соціально-правовою природою є установчим нормативно-правовим актом держави. З цього випливають такі її властивості як: первинність, «першопочатковість», пріоритетність у встановленні визначальних засад суспільного і державного устрою, становища людини в суспільстві; універсальність (конституція врегульовує всі основні ділянки суспільного і державного життя, всі основні відносини людини з державою, винятковість, унікальність у регулюванні основних засад держави і суспільства; підвищена юридична стабільність (зокрема, внаслідок специфічного, ускладненого порядку її зміни). Провідні українські вчені справедливо акцентують увагу на тому, що найвища юридична сила Конституції знаходить свій вияв у таких ознаках:

- верховенство, підпорядкованість, субординованість, відповідність їй (конституційність) усіх інших законів та підзаконних нормативних актів;